

O lidech, kulturách a interkulturních vztazích

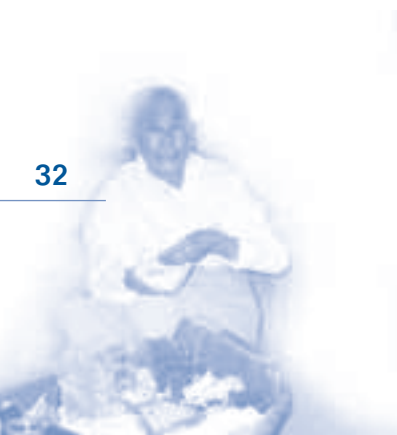
(Netradiční uvedení do problematiky
interkulturního vzdělávání)

Obsah

- 33** MULTIKULTURNÍ SPOLEČNOST
- 34** KULTURA
- 36** SUBKULTURA, KONTRAKULTURA
- 39** NEBEZPEČÍ STEREOTYPNÍHO POHLEDU
- 43** INTERKULTURNÍ VÝCHOVA

Multikulturní společnost

V poslední době se v různých debatách stále častěji objevuje výraz *multikulturní společnost*, někdy bohužel jako cosi, čemu bychom se měli zuby nehty bránit. Takové úvahy jsou však dnes už liché, ať si o pohybu „cizinců“ na našem „výsostném území“ myslíme cokoliv. Multikulturní společností už totiž dávno jsme.

Zřejmě nebude na škodu si tuto problematiku poněkud objasnit. Protože se jedná o téma poměrně nové, alespoň v česky mluvící oblasti, vymezení pojmů někdy kolísá i v odborné literatuře. Přidržíme se proto jednak terminologie, kterou ve svém díle Politická teorie multikulturalismu používá Pavel Barša, jednak aktuální terminologie akademických kruhů z oblasti společenských věd.

Kultura

Úvodem do problematiky by pro nás mohlo být ozřejmění samotného pojmu *kultura*. Tento výraz většinou v běžné řeči užíváme v jeho užším smyslu. Kulturním člověkem je pro nás vykoupaný a oholený pán v obligátním tmavém obleku, který navštěvuje operní představení a v televizi opouští kanál ČT 2 pouze tehdy, chce-li sledovat Události na „jedničce“. Jako jeho protiklad vnímáme zpoceného fotbalového fanouška, jehož slovní zásoba postupně zamrzá na jednoduše skandovatelných heslech, či mírně omšelého štamgasta z nemoderní nálevny (dříve „čtyřky“) na nejbližším rohu. Vnímáme-li však pojem kultura v jeho nejširším smyslu, stanou se jejími nositeli všichni výše uvedení, bez ohledu na to, jak „správná“ se jejich kultura jeví ostatním. Abychom byli úplně přesní, dotyční budou představiteli jednotlivých subkultur, tedy jakýchsi podmnožin, ale o tom později.

Shodněme se tedy na tom, že pro naše potřeby budeme kulturu chápat v její nejširší definici, jako protiklad přírody. Do tohoto pojmu řadíme vše, co člověk během svého historického vývoje vytvořil a dále vytváří, celý komplex myšlenek, názorů a postojů, prvků posvátných i světských, každodenních i svátečních, statků hmotných i nehmotných, předmětů uměleckých i užitečných. Patří sem instituce, kterým se podřizujeme, nebo je sami vytváříme, patří sem způsoby chování a naše reakce na chování druhých, dokonce i to, co přímo nepozorujeme, ale pouze jaksi vycítíme.

Kultura zkrátka prostupuje všechny oblasti našeho života a zabarvuje brýle, kterými hledíme na svět. Skrze svoji kulturu hodnotíme nejen to, co se nám jeví jako krásné (anorectické manekýnky), zábavné (show na TV Nova), spravedlivé (poválečný odsun Němců a Maďarů), čestné (říkat své názory lidem do očí), ale i takové na první pohled neoddiskutovatelné filosofické kategorie, jako je pravda. Správně bychom totiž měli posuzovat spíše vzdálenost našeho úsudku od (našimi metodami) měřitelné reality. Pravda, a to i ta „vědecká“, byla před sto lety jiná než dnes, a že existují různé pravdy, jistě odsouhlasí – alespoň v duchu – každý, kdo absolvoval byť jen jedinou partnerskou či přátelskou hádku. Koneckonců i cimrmanovské „Pravdu má náčelník!“, kterému jistě dobře rozumíme, vypovídá o naší schopnosti manipulovat realitou, ať už k jakémukoliv prospěchu.

Tento obrovský soubor, který nazýváme kultura, navíc není nijak fixní, podléhá změnám v čase (vnímání smrti ve středověku se výrazně lišilo od dnešního) i v prostoru (sousedka na chalupě může kritizovat vaši nádivku, protože „u nich se to dělá jinak“). Je ve svém celku „neznámkovatelný“, nelze (ať se nám to líbí, nebo ne) sestavit žádný „kulturní top-ten“, jemuž by vévodila kultura britská/francouzská/německá (laskavý čtenář nechť si doplní dle svého vkusu) a na jehož samém závěru by se studem rděla skromná kultura inuitská či romská. Neexistují totiž kultury lepší či horší, vyšší či nižší, rozvinutější či primitivnější, stejně jako nelze podobným způsobem srovnávat třeba jazyky. Inuité (dříve označovaní jako Eskymáci) jistě nemají příliš rozvinutou původní slovní zásobu v oblasti zemědělství

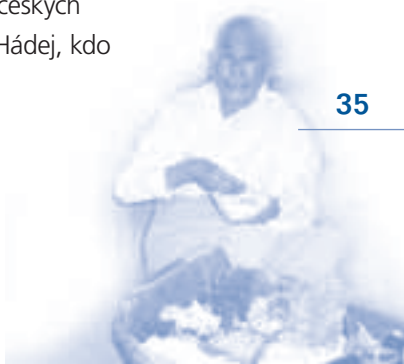
Kultura

či peněžnictví, našemu termínu „sníh“ (s možnými variantami „prašan“ a „břečka“) by však směle konkurovali sedmnácti výrazy, kterými lze hodnotit kvalitu vločky, a to ještě dříve, než se začne měnit táním. Příslušníci indiánských kmenů by zase nechápali, jak můžeme vystačit s pojmem „teta“, když tento vůbec nic nevypovídá o tom, z které strany rodičů dotyčná dáma pochází, je-li starší, nebo mladší než náš rodič, a má-li nějaké potomky, kteří jsou našimi potenciálními partnery...

Každý jazyk je „ušit na míru“ společnosti, která jej užívá, a spolu s ní se také proměňuje, aby vždy vyhovoval jejím aktuálním potřebám (ačkoliv i v naší mateřštině se někdy dostaneme do situace, kdy nemáme slov...). A stejně plnohodnotné a plně dostačující jsou i jednotlivé kultury, byť se nám na první pohled jeví primitivní či nepochopitelné. Nelze je proto nijak hodnotit, můžeme pouze počítovat větší či menší podobnost, blízkost ke kultuře naší, podobně jako slovenština se zdá srozumitelná nám, Čechům, ne už tak Francouzům či Vietnamcům.

Dalším důležitým faktorem, nad kterým bychom se měli zamyslet, je způsob šíření a přenosu kultury. Z některých běžných výroků se může zdát, že kultura je geneticky dědičná, podobně jako barva očí či sklon k nějaké chorobě. „Oni jsou už prostě takoví,“ slyšíme na adresu různých národů, etnik či (dokonce!) příslušníků nejrozmanitějších hnutí a skupin, většinou v záporném kontextu. Ponechme stranou naši schopnost vidět na „těch druhých“ vždy na prvním místě jejich zápory a zamysleme se nad relevantností daného výroku. Pokud by existovalo cosi jako genetická podmíněnost, tíhnutí k určité kultuře, jak bychom potom vysvětlili, že tolik „geneticky čistých“ Čechů má stále problémy přijmout například starozákonní Nepokradeš, které je součástí naší kultury už více než tisíc let? A je-li hlavním manifestním jevem kultury jazyk, jak by bylo při genetickém přenosu možné, aby tak velká část (nejen našich) žáků měla problémy jej zvládnout, když jsou bez vlastního či našeho přičinění tak krásně modroocí? Patrně tedy kultura dědičná není, a není-li dědičná, může být už pouze naučitelná, tedy přenosná. Z tohoto faktu koneckonců vychází i podstata našeho povolání, které se vlastně zakládá na „infikaci“ našich svěřenců myšlenkami, postoji a kompetencemi, které v místních (a současných) kulturních souvislostech považujeme za správné.

To, že je kultura naučitelná, nám poskytuje určité naděje, třeba zrovna v naší práci, i když – kdo jiný než praktikující učitel může s úspěchem pochybovat o naučitelnosti čehokoliv? Její „nakažlivost“ se však zároveň můžeme cítit i ohroženi, to když se například dobře vychovaný potomek nechá náhle a k naší hrůze ovlivnit třeba vegetariánstvím či punkem, který s našimi vlastními názory vůbec nekoresponduje. A stále více českých rodičů se dostává do rozpaků poté, co jim ratolest položí roztomilou otázkou: „Hádej, kdo přijde na večeři?“

Subkultura, kontrakultura

Je zřejmé, že tak obrovský a komplexní soubor, jakým kultura je, nemůže být stoprocentně normativní pro všechny uživatele. Kdybychom všichni dodržovali stejná pravidla, připomínali bychom odlišky z jedné formičky. Život by byl možná jednodušší, méně konfliktní, ale přiznejme si – také neuvěřitelně nudný. Protože jsme však individualitami, samostatně myslícími bytostmi, naše životy jsou nekonečně variabilní.

Jedna konkrétní osoba může být zároveň učitelkou i žákyní, matkou i dcerou, tolerantní v módě i netolerantní v hudbě, originální při vaření a konvenční při zařizování bytu, může být vzdělaná v psychologii a totálně „nedotčená“ ve fyzice... Každý z nás si může vybrat, které hodnoty přijme za své a které bude ignorovat, co bude tolerovat a proti čemu bude protestovat. Volba hodnot, které uznáváme, vychází jednak z nabídky možností, které nám kultura jako celek poskytuje, jednak z našich individuálních předpokladů a zkušeností. Můžeme se – byť i nechtěně – blížit postojům, které zastávali naši rodiče, přátelé, učitelé... Právě tímto způsobem se kulturní komplex začne dělit na jednotlivé „podkapitoly“, menší soubory, které sice v podstatě z původního celku vycházejí, v jednotlivostech se však leckdy podstatně liší. Tyto podkapitoly kultury nazýváme subkultury.

Sociolog Miloslav Petrušek v příručce Sociální a kulturní antropologie definuje subkulturu jako „specifickou skupinu, která je tvůrkyní a nositelem zvláštních, odlišných norem, hodnot, vzorců chování a zejména životního stylu, i když se podílí na dominantní kultuře a na fungování širšího společenství.“

Pro větší objasnění pojmu subkultura bude užitečné vybrat si konkrétní příklad, na němž můžeme demonstrovat celou problematiku. Protože ani v odborné literatuře není někdy úplně jasné, co ještě je subkulturou a co již není, zvolíme si subkulturu mužů s homosexuální orientací, která bývá uváděna jako typický příklad.

Ještě v dobách relativně nedávných byla odlišná sexuální preference důvodem k trestnímu stíhání, připomeňme například soudní proces s anglickým spisovatelem Oscarem Wildem. Dnešnímu muži, který v sexuální oblasti preferuje partnery stejného pohlaví, již takové nebezpečí nehrozí, a proto se v různých sférách života může chovat stejně jako „běžný heterosexuál“, to znamená chodit do zaměstnání, zařizovat si bydlení, pěstovat různé koníčky apod. Na první pohled se tedy z „normální“ společnosti nijak zvlášť nevyděluje. Jediným rozdílem, který můžeme pozorovat (a kritizovat), je volba životního či sexuálního partnera.

Naše případné výhrady opět pocházejí z kulturního podloží, svůj odpor k homosexualitě mnozí zdůvodňují například tím, že je to „proti přírodě“ (ačkoliv matička příroda dotyčné jedince sama takto stvořila) či „proti Bohu“ (ale kdo s ním kdy mluvil, aby se ho přímo zeptal?), pro někoho může být těžko přijatelná tendence neuzavírat partnerství na celý život.

Subkultura, kontrakultura

Tento problém možná vyřeší legislativní úpravy, které nejen gaye a lesbičky (termín, kterým tato minorita označuje sama sebe; na „našem“ výrazu homosexuál jim patrně oprávněně vadí, že příliš zdůrazňuje sexuální stránku věci), ale i jejich vztahy postaví na roveň nám heterosexuálům. Možná se ale naopak ukáže, že je to naše monogamita, která je v dlouhodobé perspektivě neudržitelná a jaksí „proti přírodě“. Vždyť kolik heterosexuálních párů spolu zůstává jen „kvůli dětem“ či kvůli tomu, „co by tomu řekli lidé“? Každopádně integrace této skupiny u nás už probíhá a opakované průzkumy veřejného mínění ukazují, že úspěšně. Tolerantnější jsou k obou pohlavím ženy, kterým nevadí ani gayové (ačkoliv jim tak mizí potenciální partneři), ani lesbičky. Muži paradoxně projevují vyšší odpor vůči gayům, i když ti jim vlastně svým zaměřením uvolňují prostor k sebeuplatnění (zbývá více volných a volitelných partnerek). Přes všechny možné námitky a rozdíly je ale prospěšnější s touto minoritou prostě žít v jedné společnosti, poskytnout jejím příslušníkům stejná práva a využívat toho, co nám mohou (v jakémkoliv povolání či občanské činnosti) poskytnout, nikoliv je zbytečně zahánět do ústraní, či dokonce neoprávněně kriminalizovat.

Bez ohledu na naše případná přání či protesty tedy žijí na našem geografickém území různé skupiny lidí, odlišné subkultury, ale také příslušníci nám velmi vzdálených národů, nositelé jiných kultur. Proto už naše společnost je multikulturní. Tento termín totiž označuje stav, kdy se ve společnosti jednotlivé skupiny vyskytují vedle sebe, fakticky existují, ale jejich členové nejsou stoprocentně rovnocenní, mají v rámci společenství odlišné statuty, postavení, případně jsou nuceni svoji odlišnost či příslušnost k nějaké skupině (je-li to možné) skrývat, aby se vyhnuli diskriminaci. Takový stav nejen odporuje našim platným zákonům, ale v konečném důsledku může i společnost poškozovat, protože příliš silná exkluzivní (tedy vylučovací) pravidla, byť i nepsaná, vedou k izolaci dané skupiny, k jejímu nezájmu o chod a prospěch společnosti jako celku, nakonec možná i k radikalizaci a otevřeným střetům s „hostiteli“ (připomeňme například nedávné rasově motivované nepokoje ve Velké Británii).

Naším cílem by měla být *společnost interkulturní*, která funguje na principech občanské společnosti (*civil society*). Všichni příslušníci takového státu jsou si rovni, a to na principu občanství. Všechny ostatní statuty jednotlivců, a to jak statuty vrozené (pohlaví, etnický původ či vrozené poškození), tak i získané (vzdělání, profesní zařazení či postavení) nehrají roli v jejich přístupu k možnostem uplatnění ve společnosti. Jinými slovy příslušníci všech složek společnosti jsou si rovni v oblasti kulturní (a mají právo dodržovat veškerá kulturní pravidla, ovšem s výjimkou těch, která jsou v rozporu se zákony státu, jehož jsou občany; tak mohl být například odsouzen švédský státní občan muslimského vyznání, který zastřelil svou dceru za to, že se odmítla podřídit jejich tradičnímu způsobu života), v oblasti

Subkultura, kontrakultura

sociálně-ekonomické (a mají nejen teoretické, ale i reálné právo a možnosti pohybovat se a zaujímat místa v celém spektru sociálních postavení, nejen na postech výhradně nízkých) i v oblasti občansko-politické (kdy příslušnost k jakékoliv menšině nehraje v politickém procesu žádnou roli a členové menšin se ho účastní v takovém poměru, jaký odpovídá jejich zastoupení ve společnosti; tak se například plesu dánské královské rodiny může účastnit i jeden z ministrů se svým partnerem, nikoliv s manželkou).

Sami vidíme, že k takovému ideálu má naše společnost ještě hodně daleko, ať už je to „vinou“ kohokoliv. Zahraniční zkušenosti nás však naléhavě varují, že opomíjet práci, směřující k tomuto cíli, se může nám všem vymstít etnicko-kulturním konfliktem, či dokonce občanskou válkou. Příklady jistě nemusíme dlouho hledat.

V odborné literatuře bývá zmiňována ještě *kontrakultura*, která se od převládající tendence ve společnosti nejen v různé míře liší, ale záměrně se vůči ní staví do opozice, její hodnoty neguje. V našem prostředí by šlo například o různé organizované skupiny mafie, bez ohledu na jejich etnický či národnostní původ. Tolerance vůči projevům těchto skupin může být pro společnost devastující, proto k ní žádným způsobem nehodláme vyzývat, budeme však prosazovat odlišení obou skupin, protože právě nerozlišování a zaměňování těchto označení může vést k neporozumění a zbytečné izolaci některých skupin.

Vodítkem k tomu, jak odlišit subkulturu od kontrakultury, může být dle mého názoru pouze právo, zákon. Ačkoliv my všichni, kteří jsme zažili doby minulého režimu, víme dobře, že ani zákony nejsou neomylné, že dokonce masové vyvražďování určitých etnických skupin probíhalo za 2. světové války podle tehdy platných zákonů, nemáme zřejmě jinou možnost. Jinak nám hrozí, že sklouzneme k pseudohumanistickým úvahám a budeme nebezpečného recidivistu zprošťovat trestu s ohledem na jeho nelehké dětství. Tím bychom – ač jistě nechtěně – dospěli k neřešitelné rovnici, jejíž jednu stranu by tvořily nekonečně chápající oběti, druhou pak nepostížitelní, protože vždy omluvitelní pachatelé. Proto si stanovme jako dělicí čáru platné zákony. Ten, kdo je dodržuje, kdo je řádným občanem, má plné právo podílet se na životě společnosti. Kdo zákon překračuje, zaslouží trest.

Nebezpečí stereotypního pohledu

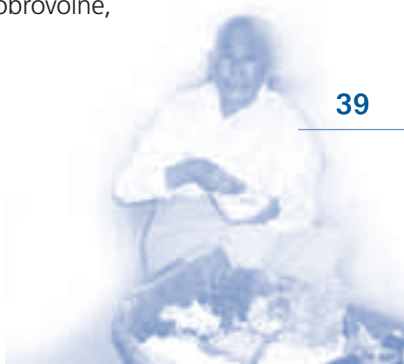
Ne vždy je integrační proces tak (relativně) snadný jako v případě minority gayů a lesbiček. Zamysleme se proto nad možnými variantami vztahu komplexní kultury a jejích subkultur. Skupina se může z celku vydělit na základě znaků vrozených (subkultura etnicky odlišné menšiny, která svůj původ nemůže vizuálně utajit či zamaskovat) i získaných (subkultura příslušníků nějaké církve, kteří se ke své víře mohou, ale nutně nemusí hlásit), může se vydělit dobrovolně (subkultura návštěvníků technoparty) i nedobrovolně (subkultura tělesně postižených, ať už své stigma získali během života, nebo se s ním narodili), na principech občansko-politických (subkultura členů politické strany či spolku zahrádkářů) i sociálně-ekonomických (subkultura městské vyšší střední třídy). Zároveň se jednotlivé činitele velmi různorodě kombinují.

Na základě nejrůznějších důvodů a osobních zkušeností si potom vytváříme velmi odlišné postoje k jednotlivým skupinám, které pozorujeme ve svém okolí. Obecně řečeno platí, že čím je nám nějaká subkultura bližší, čím více informací máme o tom, jak se nám „podobá“ (názory, stylem života apod.), tím kladněji ji hodnotíme. Naopak čím nepochopitelnější se nám zdá, čím méně informací o ní máme, tím se zdá nebezpečnější, tím více nás zdánlivě ohrožuje. Neporozumění zde můžeme matematicky vyjádřit jako ztrátu informace.

Jinou variantou může být přítomnost nesprávné informace. Zmýlím-li se v řadě na sebe navazujících výpočtů hned na začátku, nemohu dojít ke správnému výsledku, ať se snažím sebevíc. A je jedno, spletla-li jsem se vlastní nepozorností, nebo mi chybnou informaci někdo napověděl. Do obdobné situace se dostáváme, pokud z nejrůznějších důvodů přebíráme „výpočty“ ostatních, aniž bychom si je ověřovali, i v každodenním životě. Proto bychom se my, kteří chceme být považováni za lidi přemýšlivé a inteligentní, měli namáhat s přepočítáváním cizích výsledků, i když to může být pochopitelně obtížné. Jak na to?

Zvolme si opět příklad, konkrétní, byť hypotetický. Představme si romskou ženu se základním vzděláním, matku dvou dětí (ano, pouze dvou; podle dlouhodobých statistických průzkumů u nás klesá natalita už i u romského, nejen neromského obyvatelstva), nezaměstnanou, obyvatelku městského ghetta na způsob ústecké Matiční ulice či mosteckého Chanova. Protože lidský mozek je uzpůsoben uvažovat ve vzorcích, v metaforách, nabídne nám okamžitě *stereotyp* ženy neinteligentní, požívačné („množí se jak králíci“), líné, nepořádné, nečistotné. Proberme si však jednotlivé „položky“ podrobněji.

Romkou a ženou se naše postava narodila, tyto statuty nemůže nijak ovlivnit a zůstanou jí (viditelné a neutajitelné) na celý život. Matkou se patrně stala dobrovolně,

Nebezpečí stereotypního pohledu

stejně jako většina jiných žen, a tuto svoji životní roli asi ani nechce změnit. Navíc jí mateřství poskytuje hodnoty, které jinak těžko získá, protože samo dítě je hodnotou, které (nejen) naše společnost uznává. Podobné chování (máme na mysli přivádění dětí na svět) bylo pozorováno u sociálně slabých vrstev obyvatelstva i jinde ve světě, nesouvisí přímo s romskou minoritou. Je-li dosažení jiných hodnot obtížné, je patrně logické, že uspokojování potřeby mít nějakou hodnotu bude dosahováno dostupnými prostředky...

Všechno ostatní je výsledkem kulturních a subkulturních přenosů (na její i na naší straně), nikoliv fatálně nezvratitelných genů. Základní vzdělání není či nutně nemusí být dokladem jejích snížených rozumových schopností. Možná se s ní v dětství neměl kdo učit, protože rodiče sami byli nevzdělání, možná nechápala některé souvislosti ve škole, běžně srozumitelné neromským dětem, protože u nich doma to chodilo jinak, možná vůbec nepochopila význam vzdělání, protože v jejím okolí nikdo žádné neměl, možná jen vyhověla rodinné tradici, protože její matka také nikdy nestudovala, prostě se starala o domácnost stejně jako prvorepublikové ženy z vyšší vrstvy společnosti.

Ani její nezaměstnanost nemusí být nutně dokladem „vrozené cigánské lenosti“, jak by si leckdo mohl myslet. Možná bydlí v regionu, v němž se zhroutil stará struktura průmyslové výroby, tudíž je zde nezaměstnanost obecně velmi vysoká (tento typ označuje odborná literatura jako strukturální nezaměstnanost), možná bylo její pracovní místo „obsazeno“ moderní technologií (technologická nezaměstnanost), možná byla jako žadatelka o práci předběhnuta svou blondátou neromskou konkurentkou, možná zaměstnavatel jen nechtěl riskovat, že bude zůstat doma s malými dětmi. Oba poslední důvody jsou sice nezákonné, ale rozhodně nemůžeme tvrdit, že by se v praxi neobjevovaly.

Naše hrdinka však možná zaměstnání ani nehledá, protože má dost své práce v domácnosti. Uvědomme si, že trvale špatná finanční situace brání této hospodyňce dosáhnout na takové – dnes již obecně dostupné – technické vymoženosti, jakými jsou pračka, vysavač, kuchyňský robot, mikrovlnná trouba, ale třeba i lednice. Ze stejných, tedy finančních důvodů nekupuje ani různé polotovary a hotová jídla, ale pouze suroviny k dalšímu zpracování, protože jsou levnější, a vaří podle starých rodinných receptů, které jsou často náročné na čas. Navíc, je-li poslušná své tradiční kultury, nebude ohřívat uvařené jídlo, a proto bude vařit nejméně dvakrát denně, ale pravděpodobně častěji, pokud se životní rytmus jejího partnera bude třeba kvůli práci lišit od zbytku rodiny. (Nejsem si jistá, čím tento – dnes už ustupující – kulturní požadavek vysvětlit. Snad by mohlo jít o jakési dávné hygienické pravidlo, podobně jako židovské „košer“ předpisy, které pochází ještě z dob, kdy uchovávat uvařené pokrmy bylo obtížné a kdy nedodržení tohoto pokynu mohlo mít fatální následky, ale ruku do ohně za to nenabízím...)

Nebezpečí stereotypního pohledu

Jednotlivým členům domácnosti pere naše hospodyňka odděleně (obyvatelkám romských osad na Slovensku připadalo naše běžné plnění automatických praček oblečením všech členů domácnosti velmi nehygienické), a protože žije patrně v malometrážním bytě a nebude mít příliš místa na sušení, bude přepírat, máchat, ždímat a věšet prádlo takřka denně. Možná nebude muset denně žehlit, protože asi nemá žehličku, což bychom jí my, moderní ženy, které většinu televizních programů sledujeme zpoza žehlicího prkna, mohly závidět. (Pokud se však svobodně rozhodneme nežehlit, připravme se na dehonestující poznámky, protože nevyžehlené tričko je v naší kultuře stejně stigmatizujícím hříchem jako neumytá okna na Velikonoco...)

Věčný koloběh domácích prací naše hypotetická Romka samozřejmě několikrát denně přeruší, a to návštěvami sousedek. My bychom to možná nazvali leností, „ulejváním“ od rozumné práce, ale společenští vědci mají pro tuto činnost jiné názvy. Je to pro ně jednak *socializace*, jev, který slouží k výměně informací a upevňování názorů a postojů v rámci komunity, tedy prakticky totéž, co my provádíme četbou tisku, sledováním zpráv a telefonováním s kamarádkou či matkou. Zároveň se jedná o *maskovaný odpočinek*, činnost, jež je typická pro pracovní proces, který není korigován striktně určenou pracovní dobou „od – do“. Totéž dělaly naše babičky na venkově, když se šly poradit k sousedce, proč Stračena málo dojí (a „socializačně“ probraly i podezřele se zvětšující objem pasu jisté neprovdané dívky), totéž dělají čeští chalupáři, když si skočí k sousedovi pro sekeru a „zaseknou“ se i na večerní opékání buřtíků...

Tedy samé známé věci, nic, co by bylo pro naši kulturu fakticky nepochopitelné či zásadně nepřijatelné, nic, čím by dotyčná porušovala zákon. Přesto se zdá být naším stereotypem uvězněna v pasti, ze které už takřka nevede cesta k okolní společnosti. Půjde-li žádat o práci, velmi pravděpodobně ji nedostane, „není ani pro naše lidi“. Stane se příslušnicí *underclass*, osobou trvale závislou na sociálních dávkách, což její postavení ve společnosti zafixuje na nejnižší pozici. Kvůli tomu, že nebude odcházet z domova do zaměstnání, ztratí možnost sociálních kontaktů s kolegy v práci. Své názory nebude moci konfrontovat s jinak žijícími, třeba i neromskými ženami, a časem se utvrdí v tom, že ty její jsou jediné správné. Přestane rozumět tomu, „co proti ní všichni mají“, vždyť se chová jen stejně jako všichni ostatní v jejím okolí. Naše normy, hodnoty a postoje se jí budou vzdalovat, stanou se pro ni nepochopitelnými, stejně jako se nepochopitelné zdají její životní mantinely nám.

V tomto prostředí bude vychovávat i své děti, které – izolovány i námi nastavenými bariérami, vždyť kdo by udržoval běžné přátelství s „někým takovým“ – kolem sebe neuvidí jinou perspektivu a po čase se vydají v matčiných stopách. Majoritní společnost

Nebezpečí stereotypního pohledu

---

už budou znát jen jako něco, co je pro ně nedostupné, co je vůči nim nepřátelské, tedy jako místo, o které už ani nemá smysl usilovat. Postupně se zabydlí na sociálním dně, naučí se, jak zde přežít co nejlépe, byť možná ne nejčestněji, ale komu na tom záleží, když pro zbytek společnosti už jsou stejně „odpadem“?

Osvícenému čtenáři je již zřejmé, kam mířily předchozí řádky. Tím, kdo zaplatí konečný účet, jsme my všichni. V našem společném zájmu je, aby k podobným jevům nedocházelo. A musíme si uvědomit, že pro samotné příslušníky jakkoliv diskriminovaných skupin je situace obtížně řešitelná. Pokud se staneme svědky toho, jak někdo ubližuje vozíčkáři, pravděpodobně budeme znechuceni, ti odvážnější snad i zasáhnou. Naše rozhořčení a snaha pomoci postiženému spoluobčanovi jsou pochopitelné, nikdo nebude v takové chvíli přemýšlet nad tím, zda si dotyčný své postižení náhodou nezavinil sám, například rychlou a bezohlednou jízdou na motorce, kterou mohl ohrozit i někoho jiného. Setkáme-li se však s osobou handicapovanou sociálně, například s naší hypotetickou Romkou, jsme přesvědčeni, že ona a jen ona sama je strůjkyní svého osudu. Přijmout myšlenku, že i sociálně postiženým je dobré pomáhat, může být pro nás stejně obtížné jako pro naše předky, kteří museli pochopit, že mentální postižení není trest boží, ale pouhá shoda okolností, medicínských faktorů atd. Přesto se tento krok jistě vyplatí, překážky jsou pouze v naší mysli...

Interkulturní výchova

Je-li možnost řešení, je i v našich rukách a měli bychom je nabídnout k případné spolupráci. Jak? Inu, jsme učitelé, proto snad nejlépe v našem povolání. Možnostmi integrace jakýchkoliv menšin do společnosti se zabývá interkulturní výchova. Jejím cílem by mělo být vypěstovat v žácích „vstřícný postoj k sociokulturním odlišnostem, naučit žáka přispívat k rozvoji sociokulturně pluralitní společnosti, naučit žáka orientovat se v sociokulturně pluralitní společnosti a rozumět jí“. Pokud bychom si tyto požadavky přečetli bez předchozí průpravy, asi bychom těžko chápali, co se po nás bude ve škole chtít. Teď si však uvědomujeme, že stejným procesem změny, jaký jsme si stanovili pro sebe, bychom měli provést i své žáky. Nepočítá se sice s tím, že by tomuto tématu byl na škole vyhrazen samostatný předmět, přesto se může stát, že při příští inspekci budeme nepříznivě hodnoceni právě kvůli nepřítomnosti prvků interkulturní výchovy. Ano, kdokoliv z nás. Má jít totiž o téma průřezové, které se má „jako červená nit“ vinout našimi hodinami.

To je pochopitelně představa ideální, je zřejmé, že některé předměty jsou pro „infikaci“ interkulturalismem příhodnější než jiné. Mimořádně vhodná je například občanská nauka, která se některými tématy přímo zabývá (Česká republika a uprchlíci), ale prostor je například i v literatuře, kde je žákům možno připomenout, že národní obrození může být považováno i za startovní čáru českého nacionalismu, v matematice, která dobře ukazuje, že jedna a jedna není vždy „podle pravdy“ dva, či v dějepise, kde si děti mohou uvědomit, že možná právě Palackého koncepce dějin je důvodem, proč se nám už více než padesát let nedaří nastolit správné sousedské vztahy s Německem...

Pokud se vám předchozí řádky zdají příliš provokativní, připomínám známou poučku, že diskuse se nejlépe vyvolává kontroverzními tématy. A naším záměrem je opravdu diskutovat, nikoliv vnucovat žákům další dogma „k našprtání“, protože právě během diskuse se učíme „přepočítávat“ po ostatních jejich výsledky...

